

บทที่ 4

การดำเนินการวิจัย

4.1 วิธีการวิจัย

การวิจัยได้กระทำโดยการสุ่มตัวอย่างมาตรฐานในพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำของ กปน. แล้วทำการเก็บตัวอย่างมาตรฐานมาทำการทดสอบ เพื่อหาความถูกต้องในห้องทดสอบ โดยจำลองสภาพการทดสอบในห้องทดสอบให้เหมือนกับสภาพที่เกิดขึ้นจริง ๆ มากที่สุด แต่ในทางปฏิบัติ การกำหนดตัวแปรต่าง ๆ ในห้องทดสอบให้เหมือนกับสภาพความเป็นจริงทุกประการ เป็นเรื่องที่เป็นไปได้โดยยาก ดังนั้นในการศึกษาจึงกำหนดตัวแปร เฉพาะตัวแปรที่สำคัญอันจะมีผลต่อการทดสอบเท่านั้น ตัวแปรดังกล่าวได้แก่ อัตราการใช้น้ำ อายุการใช้งาน ปริมาณน้ำใช้งาน คุณภาพน้ำ การพิจารณาถึงความสำคัญของตัวแปรที่มีผลต่อการทดลองได้พิจารณาจากการทดลองที่เกี่ยวข้องและการศึกษาความรู้โดยทั่วไปเกี่ยวกับมาตรวัดน้ำ ซึ่ง เหตุผลในการพิจารณาจะได้กล่าวโดยละเอียดในหัวข้อ 4.3.1

4.2 การเก็บตัวอย่างมาตรฐานทดสอบ

วิธีการเก็บตัวอย่างมาตรฐาน เพื่อนำมาทำการทดสอบในห้องทดสอบได้ดำเนินการโดยการเลือกมาตรที่มีอายุการใช้งานตามที่กำหนดไว้จากทะเบียนมาตรวัดน้ำที่โรงงานมาตรวัดน้ำ ซึ่งการจัดทะเบียนมาตรจะจัดเรียงตามหมายเลขมาตรวัดน้ำ หลังจากได้มาตรตามอายุที่กำหนดแล้วจะนำมาตรวจสอบว่าอยู่ในพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำหรือไม่ ถ้าเป็นมาตรอยู่ในพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำจะทำหนังสือแจ้งต่อสำนักงานประปาสาขาขอทำการถอด เปลี่ยนมาตร เพื่อนำมาทดสอบ

การเก็บตัวอย่างมาตรฐาน เพื่อนำมาทดสอบในห้องทดสอบจะมียอดประกอบสำคัญที่ควรคำนึง คือ การกำหนดพื้นที่และการกำหนดตัวอย่างมาตรฐานทดสอบ

4.2.1 พื้นที่ในการเก็บตัวอย่างมาตรฐาน

ในหัวข้อ 1.4 - ขอบข่ายของการศึกษาได้กำหนดพื้นที่ทดสอบมาตรฐาน เป็นพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำทั้งสามแห่งของ กปน. คือโรงกรองน้ำสามเสน โรงกรองน้ำธนบุรีและโรงกรองน้ำบางเขน แต่ในสภาพความเป็นจริงพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำและพื้นที่ที่ใช้น้ำจากบ่อบาดาลมิได้แยกกันอย่างชัดเจน นอกจากนี้โรงกรองน้ำบางเขนได้เริ่มจ่ายน้ำประมาณ ปี พ.ศ. 2523 ทำให้พื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำก่อนปี พ.ศ. 2523 และหลังปี พ.ศ. 2523 แตกต่างกัน ในการเก็บตัวอย่างมาตรฐานที่เริ่มติดตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 จะใช้พื้นที่ที่ขยายขึ้นใหม่เนื่องจากการดำเนินการของโรงกรองน้ำบางเขนรวมกันพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำเดิม คือโรงกรองน้ำสามเสนและโรงกรองน้ำธนบุรี ส่วนมาตรฐานที่ติดตั้งก่อนปี พ.ศ. 2523 จะกำหนดเฉพาะพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำสามเสนและโรงกรองน้ำธนบุรี เท่านั้นและเพื่อให้แน่ใจว่ามาตรฐานวัดน้ำนั้น เก็บมาจากพื้นที่ที่ใช้น้ำจากโรงกรองน้ำ จึงกำหนดพื้นที่เก็บตัวอย่างมาตรฐานในบริเวณใกล้กับ โรงกรองน้ำหรือท่อจ่ายน้ำของ โรงกรองน้ำ

4.2.2 จำนวนตัวอย่างมาตรฐานทดสอบ

จำนวนตัวอย่างมาตรฐานทดสอบจะเป็นตัวกำหนดความ เชื่อมั่นของผลการทดสอบ จำนวนมาตรฐานที่นำมาใช้ทดสอบมากจะทำให้ความ เชื่อมั่นในผลการทดสอบสูง แต่ต้อง ใช้ระยะเวลา และค่าใช้จ่าย ในการดำเนินการมาก

ในการวิจัยนี้มีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาการวิจัย จึงทำการวิจัย โดยการวิเคราะห์สาเหตุต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงานของมาตรฐานแต่ละชนิดเพื่อนำมาประกอบ ร่วมกับการวิเคราะห์หาความถูกต้องของมาตรฐานโดยตรง ผลสรุปของการวิจัยจะเป็นการ เปรียบเทียบความถูกต้องระหว่างมาตรฐานใบพัดและมาตรฐานลูกสูบ ด้วย เหตุผลดังกล่าวจึงได้กำหนดตัวอย่างมาตรฐานทดสอบให้เหมาะสมกับระยะเวลาการวิจัยและพิจารณาผลจากการวิเคราะห์การทดสอบ มาตรฐานว่ามีความสำคัญที่จะสรุปผลการวิจัยออกมาได้แน่ชัดหรือไม่ ซึ่งจำนวนตัวอย่างมาตรฐานทดสอบได้แสดงไว้ในตารางที่ 4.1

4.3 การดำเนินการทดสอบมาตรฐาน

การทดสอบมาตรฐานในห้องทดสอบ เพื่อหาความถูกต้องของมาตรวัดน้ำของ กปน. มีขั้นตอนของการวิจัยดังต่อไปนี้

4.3.1 การพิจารณาและกำหนดตัวแปร

การหาความถูกต้องของมาตรวัดน้ำในห้องทดสอบจำเป็นต้องพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทดสอบ เพื่อกำหนดตัวแปรที่มีนัยสำคัญและตัดตัวแปรที่มีนัยสำคัญน้อยออก เพื่อให้การทดสอบมาตรฐานไม่ยุ่งยากและให้ผลใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

4.3.1.1 ตัวแปรที่มีนัยสำคัญ

ตัวแปรที่มีนัยสำคัญต่อการทดสอบมาตรฐานมีดังต่อไปนี้

1. อัตราการไหลของน้ำ

อัตราการไหลของน้ำจะเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญต่อความถูกต้องของมาตรวัดน้ำมาก ในการทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการไหลและความถูกต้องของมาตรวัดน้ำได้กำหนดอัตราการไหลทดสอบไว้ในตารางที่ 4.2 การกำหนดอัตราการไหลทดสอบตัวที่มีค่าน้อยที่สุดได้มาจากการพิจารณาสภาพการใช้น้ำของ กปน. (หัวข้อ 2.4) ที่อัตราการไหลเท่ากับ 3 ลิตร/นาที่ ซึ่งที่อัตราการไหล เท่ากับหรือมากกว่านี้มีจำนวนการใช้น้ำถึง 94 % ของอัตราการใช้น้ำทั้งหมด ดังนั้นในการกำหนดอัตราการไหลทดสอบ เริ่มต้นสำหรับมาตรขนาด ϕ 3/4" และ ϕ 1" จึงกำหนดเท่ากับ 3 ลิตร/นาที่ ส่วนมาตรขนาด ϕ 1/2" อัตราการใช้น้ำอาจน้อยลงเล็กน้อย จึงกำหนดอัตราการไหลทดสอบไว้เท่ากับ 2.5 ลิตร/นาที่

ส่วนอัตราการไหลทดสอบสูงสุดได้กำหนดตามขีดความสามารถของ เครื่องมือที่ใช้ทดสอบ

2. อายุการใช้งาน

อายุการใช้งานของมาตรจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะบอกได้ว่ามาตรแต่ละชนิดเมื่อนำไปใช้งานต่อเนื่องในระยะเวลาต่าง ๆ กัน ความถูกต้องของมาตร

ตารางที่ 4.1 จำนวนมาตรฐานทดสอบแยกตามชนิด ขนาดและอายุการใช้งาน

ขนาด (นิ้ว)	อายุ (ปี)	มาตรใบพัด จำนวนหน่วย	มาตรลูกสูบ จำนวนหน่วย
$\frac{1}{2}$	0	48	48
$\frac{1}{2}$	1	48	48
$\frac{1}{2}$	3	48	48
$\frac{1}{2}$	5	12	12
$\frac{1}{2}$	6	12	12
3/4	0	48	48
3/4	1	48	48
3/4	3	48	48
1	0	18	18
1	1	18	18
1	3	18	18

ตารางที่ 4.2 อัตราการไหลทดสอบตามที่กำหนดไว้ซึ่งแยกตามขนาดมาตร

ขนาด (นิ้ว)	อัตราการไหลทดสอบ (ลิตร/นาที)						
$\frac{1}{2}$	2.5	5.0	7.5	10.0	15.0	20.0	
3/4	3.0	5.0	7.5	10.0	15.0	20.0	30.0
1	3.0	5.0	7.5	10.0	15.0	20.0	30.0

จะเปลี่ยนแปลงอย่างไร เนื่องจากในการเก็บตัวอย่างมาตรฐานให้มีอายุการใช้งานตามที่ได้กำหนดไว้พอดี เป็นไปได้ยาก จึงกำหนดความคลาดเคลื่อนของอายุการใช้งานของมาตรฐานเท่ากับ ± 3 เดือน สำหรับมาตรฐานอายุ 1 ปี และเท่ากับ ± 6 เดือนสำหรับมาตรฐานที่มีอายุตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป

3. ปริมาณน้ำใช้งาน

ปริมาณน้ำที่ผ่านมาตรฐานมากจะทำให้ชิ้นส่วนต่าง ๆ ภายในมาตรฐานทำงาน ปริมาณน้ำที่ผ่านมาตรฐานมาก การทำงานของชิ้นส่วนต่าง ๆ ของมาตรฐานก็จะทำงานมากขึ้น ซึ่งอาจทำให้ชิ้นส่วนต่าง ๆ เกิดการสึกหรอหรืออาจช่วยขจัดตะกอนที่ติดอยู่ภายในมาตรฐาน (ถ้าอัตราการไหลของน้ำมีค่าสูง) ซึ่งจะทำให้ความถูกต้องของมาตรฐานดีขึ้น ปริมาณน้ำใช้งานนี้จะแปรผันโดยตรงกับอายุการใช้งานของมาตรฐาน

4. คุณภาพน้ำ

คุณภาพน้ำจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างมากต่อสภาพการทำงานของมาตรฐาน ในการวิจัยนี้ได้กำหนดคุณภาพน้ำที่ผ่านมาตรฐานในระหว่างการใช้งาน เป็น "คุณภาพน้ำของ กปน." การศึกษาจึงเป็นการศึกษาถึงคุณภาพน้ำของ กปน. ว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความถูกต้องของมาตรฐานอย่างไร

4.3.1.2 ตัวแปรที่มีนัยสำคัญน้อย

ตัวแปรที่มีนัยสำคัญน้อยที่จะกล่าวในหัวข้อนี้จะไม่นำมาพิจารณาต่อผลความถูกต้องของมาตรฐานวัดน้ำที่ได้จากการทดสอบ เนื่องจากมีนัยสำคัญน้อย ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานที่ กปน. จัดซื้อมาจากแหล่งผลิตคนละแหล่ง

มาตรฐานขนาดเล็กที่ใช้ในงานของ กปน. ถึงแม้จะมีอยู่ 2 ชนิด คือมาตรฐานใบพัดและมาตรฐานลูกสูบ แต่มาตรฐานแต่ละชนิดก็มาจากบริษัทผู้ผลิตต่าง ๆ กัน แต่เมื่อพิจารณาลักษณะการทำงานแล้วพบว่า มีลักษณะการทำงานเหมือนกัน นอกจากนี้มาตรฐานทุกชนิดที่ใช้ในงานของ กปน. จะต้องมีคุณสมบัติ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในรายการข้อกำหนด (specification) ของ กปน. (ภาคผนวก-ค) ซึ่งในการศึกษานี้การแบ่งชนิดของมาตรฐานเพื่อทำการศึกษาจะเน้นในเรื่องของลักษณะการทำงานของมาตรฐาน

2. รุ่นของมาตร

การซื้อมาตรของ กปน. แม้จะมาจากแหล่งผลิตเดียวกัน แต่ก็ได้รับการผลิตมาต่างรุ่นกัน ซึ่ง เมื่อพิจารณาลักษณะของการทำงานพบว่า จะคล้ายกัน และมีคุณสมบัติ เป็นไปตามข้อกำหนดของ กปน. เหมือนกัน

3. คุณภาพน้ำทดสอบ

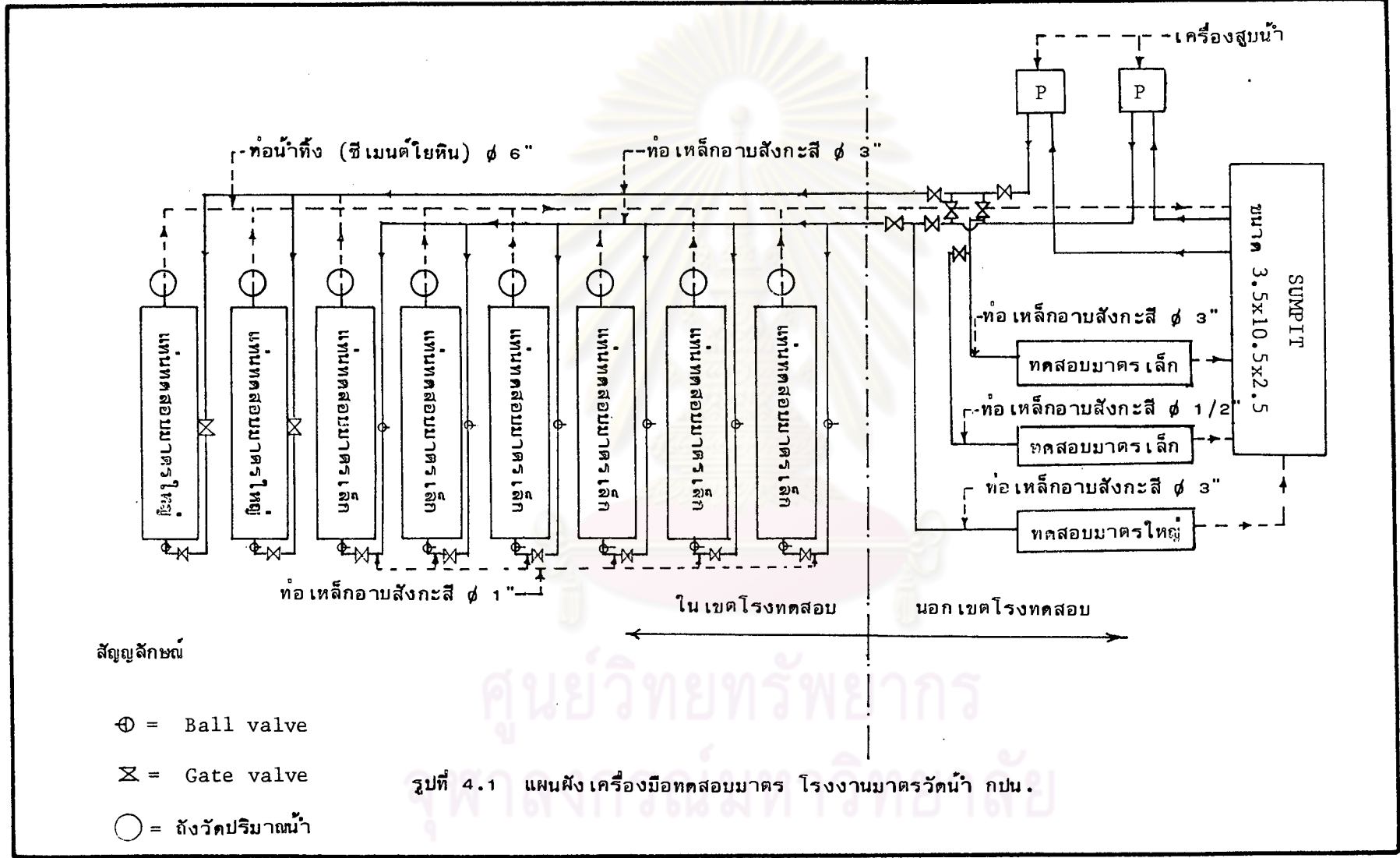
น้ำที่ใช้ในการทดสอบมาตร เป็นน้ำประปาของ กปน. แต่ คุณภาพน้ำทดสอบจะแตกต่างกับ "คุณภาพน้ำของ กปน." บ้าง เล็กน้อย เนื่องจากน้ำที่ใช้ในระบบ ส่งจ่ายน้ำอาจมีสนิม ตะกอน ฯลฯ เนื่องจากการกัดกร่อนท่อและการซ่อมแซมท่อป่นอยู่ แต่ผล ความแตกต่างจะมีผลต่อการทดสอบน้อย (ดังที่กล่าวในหัวข้อ 4.3.1.1 "คุณภาพน้ำของ กปน." เป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีผลต่อสภาพการทำงานของมาตร แต่ผลที่เกิดขึ้นจะมีตัวแปรที่สำคัญคือระยะเวลาซึ่งจะทำให้สนิมหรือตะกอนที่ผ่าน เข้ามาในมาตรก่อตัวขึ้นในมาตร ทำให้สภาพการทำงานของมาตร เปลี่ยนแปลง แต่คุณภาพน้ำทดสอบที่กล่าวในข้อนี้ เป็นการ เปรียบเทียบกับ "คุณภาพน้ำของ กปน." ซึ่งการทดสอบจะใช้เวลานาน ดังนั้นคุณภาพน้ำทดสอบจึงจัด เป็นตัวแปรที่ไม่สำคัญ)

4.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบ

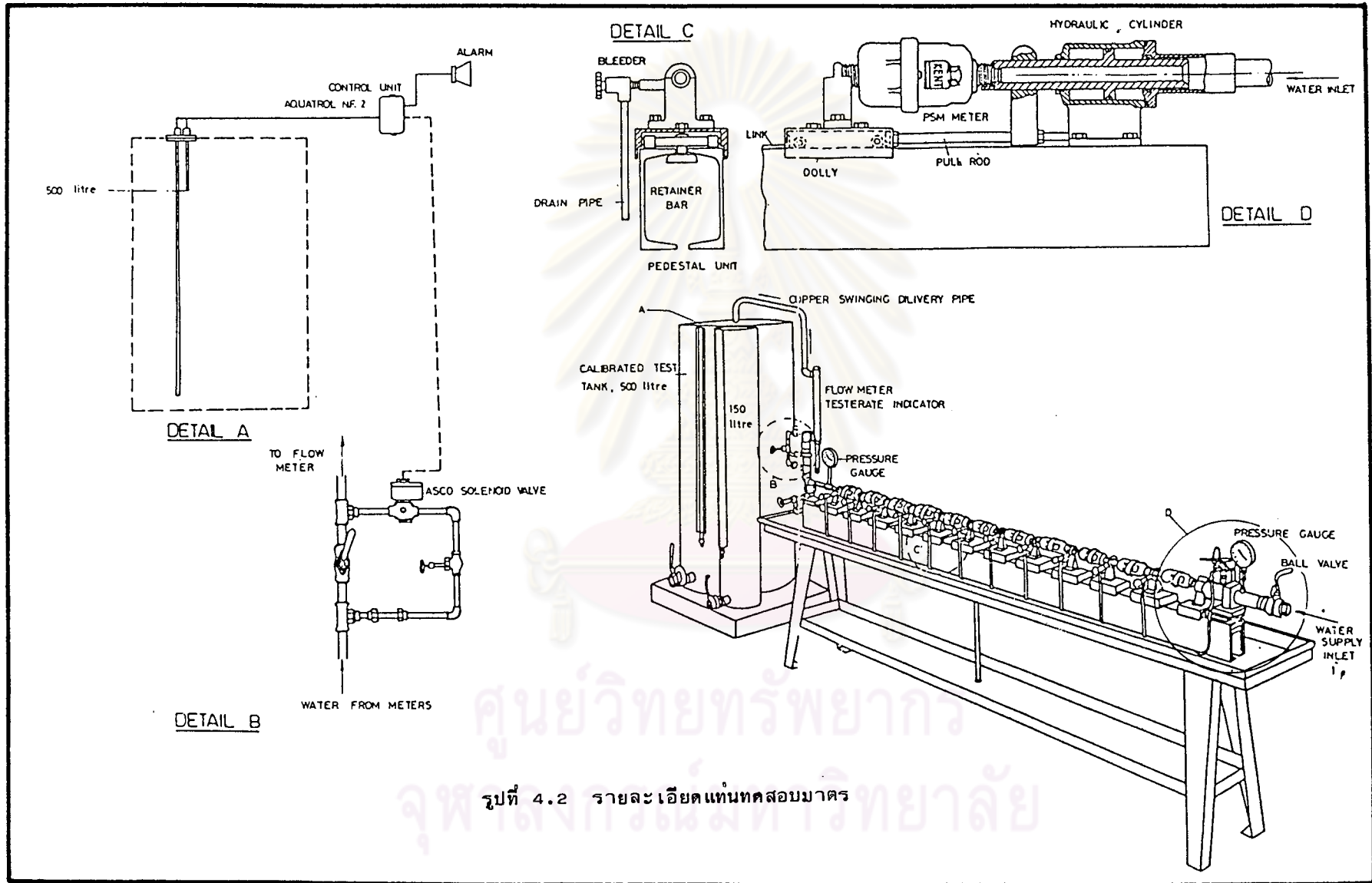
เครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบมาตร เกือบทั้งหมด (นอกจากนาฬิกาจับเวลา) เป็น เครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบมาตรวัดน้ำของ โรงงานมาตรวัดน้ำ กปน. ซึ่ง เครื่องมือส่วนใหญ่ เป็น เครื่องมือที่ได้มาตรฐานสำหรับการทดสอบมาตรวัดน้ำผลิตโดย บริษัท Ford Meter Box Co.

เครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบมีดังต่อไปนี้ (รูป 4.1 ถึง รูป 4.3)

1. เครื่องสูบน้ำ เป็น เครื่องสูบน้ำแบบ centrifugal
2. ถังวัดปริมาณน้ำ (calibration tank) ขนาด 150 ลิตร
(ϕ 0.40x1.50 ม.)
3. แท่นทดสอบมาตร แสดงรายละเอียดในรูป 4.2 ซึ่งประกอบด้วย

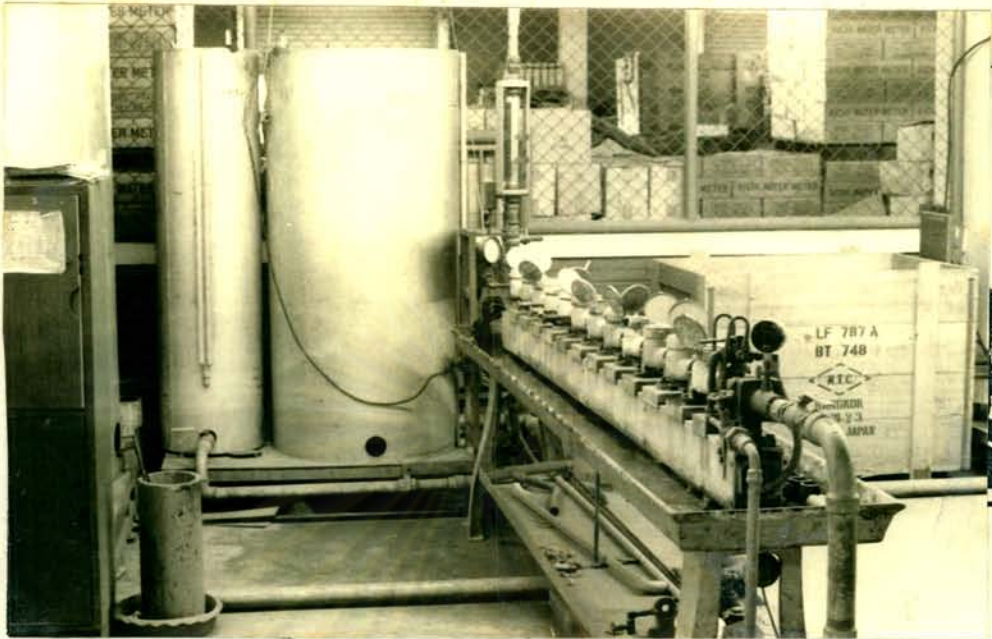
รูปที่ 4.1 แผนผังเครื่องมือทดสอบมาตรฐาน โรงงานมาตรวัดน้ำ กปน.

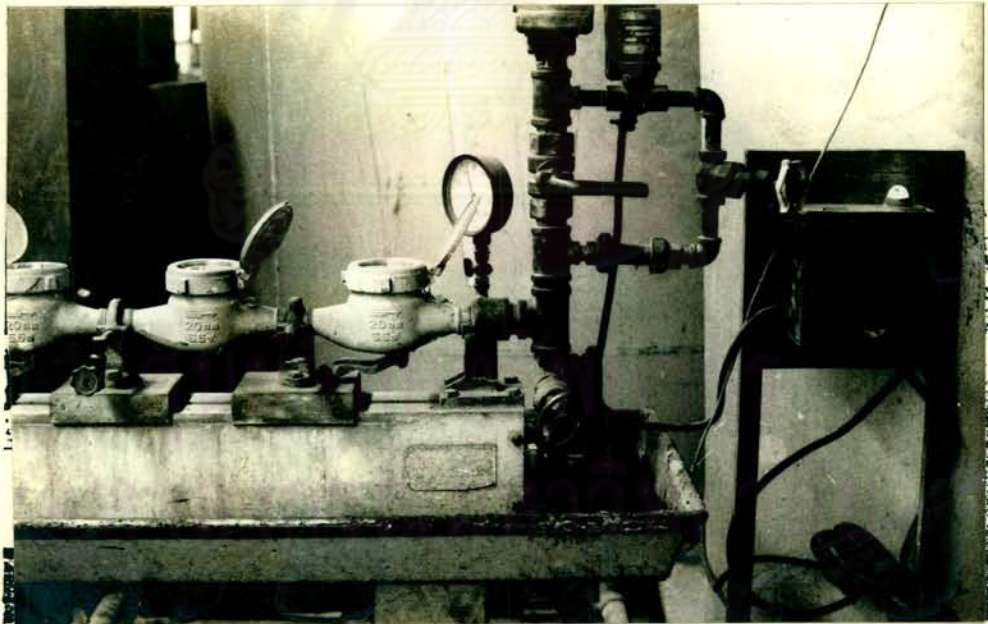
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 4.2 รายละเอียดแทนทดสอบมาตรฐาน

แท่นทดสอบมาตรฐาน

รูปขยาย เครื่องควบคุมระดับน้ำอัตโนมัติ

รูป 4.3 ชุดเครื่องมือทดสอบมาตรฐาน

- ก. ท่อน้ำ เข้าขนาด ϕ 1"
- ข. Ball Valve
- ค. เครื่องวัดความดัน (pressure gage)
- ง. ตัวควบคุมระดับน้ำอัตโนมัติ (Automatic Level Control)
ทำหน้าที่เป็น Valve อัตโนมัติโดยจะปิดน้ำทันทีที่น้ำขึ้นถึงระดับที่ตั้งไว้
- จ. Testerate Indicator ใช้สำหรับวัดอัตราการไหลของน้ำโดยประมาณ
- ฉ. นาฬิกาจับเวลา

4.3.3 ข้อกำหนดในการทดสอบ

ข้อกำหนดในการทดสอบมีดังต่อไปนี้

1. ปริมาณน้ำทดสอบ เท่ากับ 150 ลิตร

การกำหนดปริมาณน้ำทดสอบมาตรฐาน เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการทดสอบมาตรฐาน ปริมาณน้ำทดสอบยิ่งมากจะทำให้ลดความคลาดเคลื่อน เนื่องจากการอ่านมาตรฐานและความคลาดเคลื่อนเนื่องจากถังทดสอบ การพิจารณาปริมาณน้ำทดสอบจะขึ้นอยู่กับความละเอียดของตัวเลขบนหน้าปัดมาตรฐาน ความถูกต้องในการวัดปริมาณน้ำของมาตรฐานและถังทดสอบ

2. ความดันน้ำทดสอบอยู่ในช่วง 42-44 เมตร

ความดันน้ำทดสอบนี้เป็นไปตามสภาพของห้องทดสอบมาตรฐานของโรงงานมาตรฐานวัดน้ำของ กปน. การกำหนดความดันน้ำทดสอบสูงจะทำให้สามารถทดสอบมาตรฐานที่อัตราการไหลสูงได้

3. อุณหภูมิน้ำทดสอบอยู่ในช่วง 28-29 °C

4. อัตราการไหลทดสอบ

อัตราการไหลทดสอบของน้ำผ่านมาตรฐานได้กำหนดตามสภาพการใช้งานน้ำของ กปน. และขีดความสามารถของ เครื่องมือทดสอบ (ตามที่กล่าวในข้อ 1 หัวข้อ 4.3.1.1)

4.3.4 วิธีการทดสอบมาตรฐาน

การทดสอบมาตรฐานแต่ละครั้งจะทำการทดสอบเป็นชุด (group test) โดยแต่ละชุดจะมีจำนวนมาตรฐานทดสอบเท่ากับ 12 ตัวอย่างสำหรับมาตรฐานขนาด ϕ 1/2" และ ϕ 3/4" ส่วนมาตรฐานขนาด ϕ 1" ทำการทดสอบได้ชุดละ 9 ตัวอย่าง ซึ่งจำนวนมาตรฐานแต่ละชุดขึ้นอยู่กับขนาดและความยาวมาตรฐาน

การทดสอบมาตรฐานได้กระทำโดยการติดตั้งมาตรฐานบนแท่นทดสอบมาตรฐาน จากนั้นทำการจดบันทึกตัวเลขบนหน้าปัดมาตรฐาน แล้วจึงปล่อยน้ำให้ไหลผ่านมาตรฐานตามอัตราการไหลที่กำหนด เมื่อน้ำไหลจนถึงระดับที่ตั้งไว้ในถังทดสอบแล้ว (150 ลิตร) จึงจดบันทึกตัวเลขบนหน้าปัดมาตรฐานอีกครั้งหนึ่ง การทดสอบมาตรฐานแต่ละอัตราการไหลจะทำการทดสอบ 2 ครั้ง

การทดสอบมาตรฐานใช้งานจะแตกต่างไปจากมาตรฐานใหม่ คือมาตรฐานที่ใช้งานแล้วจะต้องพยายามทดสอบมาตรฐานทันทีที่เก็บมาจากในสนามหรือถ้าต้องทิ้งไว้ก็ควร เป็นในระยะเวลาอันสั้น เพื่อป้องกันมิให้ตะกอนที่ติดภายในชิ้นส่วนมาตรฐาน เกิดการแข็งตัวและก่อนการทดสอบควรจะแช่มาตรฐานในน้ำประมาณ 1-2 ชั่วโมง (ในการศึกษานี้ได้ติดตั้งมาตรฐาน เก็บที่ถอดมาจากสนามในแท่นทดสอบและเปิดน้ำให้ขังในตัวมาตรฐานไว้เป็นเวลา 1 คืน) การทดสอบมาตรฐานได้เริ่มทดสอบจากอัตราการไหลทดสอบน้อยไปหาอัตราการไหลทดสอบมาก ทั้งนี้เพราะที่อัตราการไหลทดสอบมาก ระบบการทำงานของมาตรฐานจะทำงานเร็วขึ้นทำให้สนิมหรือตะกอนที่ติดอยู่กับตัวมาตรฐานหลุดออก ซึ่ง เมื่อกลับมาทดสอบที่อัตราการไหลน้อยจะทำให้ค่าเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพความเป็นจริง

4.3.5 วิธีการคำนวณหาความถูกต้องของมาตรฐาน

วิธีการคำนวณหาความถูกต้องของมาตรฐานจะแสดงผลการคำนวณในรูปแบบของความคลาดเคลื่อนดังนี้

$$\text{ความคลาดเคลื่อน (\%)} = \frac{(I_2 - I_1) - (Q_2 - Q_1)}{Q_2 - Q_1} \times 100$$

เมื่อ

I_1 = ปริมาณน้ำที่แสดงบนหน้าปัดของมาตรก่อนการทดสอบ (ลบ.ม.)

I_2 = ปริมาณน้ำที่แสดงบนหน้าปัดของมาตรหลังการทดสอบ (ลบ.ม.)

Q_1 = ระดับน้ำในถังทดสอบก่อนการทดสอบ (ลบ.ม.)

Q_2 = ระดับน้ำในถังทดสอบหลังการทดสอบ (ลบ.ม.)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย